

וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה זֶה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדִּים [שמות פרק י"ג פסוק י"ד]

רָשַׁע מָה הוּא אֹמֵר, מָה הָעֲבוּדָה הַזֹּאת לָכֶם, לָכֶם וְלֹא לּוֹ, וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיאָ אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל כְּפֶר בְּעֵקֶר, וְאִם אֲתָה הִקְהַה אֶת שְׁנֵי וְאָמַר לּוֹ, בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצִאתִי מִמִּצְרַיִם, לִי וְלֹא לּוֹ, אֵלֹה הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל [מדרשים, הגדה של פסח]

1 והיה כי ישאלך בנך

כמה פנים לגאולה וכולם מביאים ישע ופדות, אולם אם יחסר אפילו אחד מהם- אין הגאולה שלמה ועוד עלולים להנתן שוב תחת כבלי הגלות ולהיות שרויים בערפל. כל צמצום איזה שהוא- מעיק את הלב. ואין לך גאולה זולת זו הבוקעת ועולה ומתפרצת מכל מיצר ומזהירה לאין חקר, המפזרת את הערפל ומאירה במרחביה. כל הפרדת היא צמצום- גלות. וכל הכללה היא גאולה- אור. אמנם ההפרדה היותר מסוכנת היא ההפרדה

בין האבות לבנים. שהרי בזה מתבטאת הנקודה העיקרית של הגלות: "אוי להם לבנים שכלו מעל לחן אביהם" (ברכות ג א), ולעומת זה כל האושר שבגאולה הוא שיבת לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם... ולכן גאולת מצרים היא השרש לכל הגאולות- כשם שהגלות של מצרים הוא השרש לכל הגלויות- ראשיתה היתה לגלות נפלאות התייחסותם לבית אבותם שהם צמודים חבוקים ודבוקים יחד לשרשם, וכשם שבתחילת גלות מצרים היו "את יעקב איש וביתו באו" (שמות א)

כך גם ביציאתם ממצרים היתה הגאולה שהבנים יהיו דבוקים באבותם ולא ינתקו את הקשר שביניהם ולא ילכו שובב בדרך לבם הם, כי אם כל אשר לא ידעו וכל אשר יתעלם מהם שאול ישאלו מאבותיהם "והיה כי ישאלך בנך לאמר מה זאת" – "מה נשתנה הלילה הזה". בכסיפת דעת יחכו לדעת מה בפייהם ויבלעו כל הגה קודש היוצא מהם. ואף גם הבן הרשע מרכין את ראשו כלפי הדרת השיבה של האבות ואמונת האומן שלהם גם הוא עומד ושואל, אם

- מה האבות מייצגים ומה הבנים מייצגים בפסקה?
- איך היחסים ביניהם אמורים להיראות?
- איך זה מקשר בינינו ובין יצירת מצרים?

אמנם בעזות וחוצפה מתוך שדרכו רשע כסל, אבל בכל זאת גם הוא מחכה לתשובת האב, ובה בשעה ששמעו ישראל אמרת ד' טהורה: "והיה כי תבואו אל הארץ וגו' והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם וגו' ויקד העם וישתחוו" (שמות יב כה-כז) שמחו על בשורת הארץ ושיהיו להם בנים בארץ ישראל (ענין רש"י שם כז), כי למרות סוררותם תייסרנה אותם כליותיהם לבוא בשאלה לפני אבותיהם להציע לפנייהם את כל מבוכותיהם ולבקש מזור לחולי נפשם. ובה בשעה שהאב מקהה את שנינו לפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעיקר ואמר "אילו היה שם לא היה נגאל" יחד עם זה הוא מגלה לו שמכיוון שסוף סוף הוא בין הגאולים ולא נשאר בחשכת אפילת מצרים, הרי שנצוצי אור הגאולה חדרו לתוך פנימיותו וסוף כל סוף תאיר בתוכו סגולת הגאולה להדבק באבותיו והאמונה הברה והתמימה תכה בו גלים לגאול גם אותו גאולת עולמים להוציאו מן המצר ולהעמידו בקרן אורה של הגאולה. זאת נחלת עבדי ד' אשר יצאו ונגאלו ממצרים, האבות מסיבים בראש והבנים מעטרים אותם לשמוע דבר ד' אשר בפייהם, זהו סדרו של עולם, תקונו ושכלולו, וממנו קיו היעוד שלעתיד לבא: "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" (ברכות יז א) "ואמר ביום ההוא הנה אלוקיניו זה קוינו לו ויושיענו זה ד'

קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו" (ישעי' כה ט). [הרב חרל"פ¹, מי מרום כרך ד', הגדה של פסח, עמודים כ"ה-כ"ו].

דבריו של הרב חרל"פ לא מכוונים רק לאבות ובנים כמובן המשפחה, אלא גם במבונים אחרים, כפי שמבאר במקומות נוספים:

☞ שימו לב - מה האבות והבנים מייצגים בכל פסקה.

☞ מי מרכזי יותר - האבות או הבנים.

שני גואלים

2

"כשם שבגאולת מצרים היו שני גואלים, משה ואהרון, כך בגאולה העתידה יהיו שני גואלים, אליהו ומלך המשיח... והצורך לשני גואלים הוא, כי העבדות אינה רק ביחס לגוף אלא בעיקר ביחס לנשמה, שכן העבדות גורמת לירידת הנפש והנשמה... ולכן יש צורך בשני גואלים, האחד לגאול את הגוף והשני לגאול את הנפש. משה גאל את הנפש, ואהרון שהיה אוהב שלום ורודף שלום גאל את הגוף, וכן לעתיד תהיה גאולת הגוף והנפש על ידי אליהו הנביא ומשיח צדקנו..."

מקורו של נושא שני הגואלים הוא במדרש. כאשר יש שני משיחים - משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

הרב חרל"פ [בעקבות הגר"א] מתייחס במקומות רבים ליחס בין שני הגאולות. - מה מייצגות ארץ ישראל וירושלים?

שני הגואלים צריכים להופיע ביחד, שכן אי אפשר לגוף בלא נשמה ונשמה בלא גוף, וכשיש הפרדה ביניהם יש הפרדה בין נפש וגוף, וזה בלא זה אל יתקיים, זאת היא בקשתם של ישראל, "שלח אורך ואמתך המה יחונני יביאוני אל הר קדשך", כלומר, אם תשלח את שני הגואלים יחד, ישחררו את הגוף והנפש יחד, וכמו כן יביאו גאולה גם לארץ ישראל וגם להר הקודש, הר המוריה. והקב"ה משיב להם "הנה אכי

שולח לכן את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא" הגדול- היא גאולת ארץ ישראל "כי גדול יום יזרעאל" [הושע ב], והנורא- היא גאולת בית המקדש שנקרא נורא "מה נורא המקום הזה", "נורא אליהם ממקדשך". ועוד לפני התגלות שני הבחינות הללו, הגדול והנורא בניין ארץ ישראל ובניין בית המקדש, יבוא אליהו ותפקידו יהיה לאחד את הלבבות ויבואו לידי הכרה שהאבות אשר התנגדו להקמת בית לשם גאולה בארץ ישראל, הוא מפני שהרגישו כי הבנים אינם דורשים את 'הר

קדשך', ויש ביניהם שמוותרים על זה, ולכן התנגדו האבות להתעוררות זאת, כי ארץ ישראל בלא קדושה, בלא בית הבחירה אינה כלום. ולעומת זאת מה שהאבות דורשים רק את הנפש בבניין הקדושה ומותרים על הגוף, בנין ארץ ישראל, שניהם כאחד טועים,

- מיהם האבות ומיהם הבנים עליהם מדבר הרב חרל"פ?
- איך מתוארת הגאולה? מה היחס בין הגאולות השונות?

ומעבודתו של אליהו הנביא להשיב לב אבו תעל בנים ולב בנים על אבותם, כי אם ח"ו יתקיימו הנגודים הללו שבין האבות לבנים, עלולה שתבוא שואה על הארץ תהו ובהו, חרם ממש, ונוע תנוע הארץ, "פן אבוא והכיתי את הארץ חרם".

ולכן מיד כשמתחילה ההתעוררות לבנין ארץ ישראל, מוטלת החובה לעבוד על שדה העבודה של אליהו הנביא, לאחד הבנים עם האבות והאבות עם הבנים "זכרו תורת משה עבדי אשר ציוותי אותו בחורב על כל ישראל חוקים ומשפטים, הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבו על בנים ולב בנים על אבותם".

הרב חרל"פ, מי מרום ו', מעייני הישועה, ח"א פרק י"ח.

¹ הרב יעקב משה חרל"פ (1882 - ז' בכסלו ה'תשי"ב 1951) (הגרי"מ חרל"פ), מתלמידי המובהקים של הרב קוק. שימש כראש ישיבת בית זבול, וישיבת מרכז הרב. (פירוש השם חרל"פ הוא חייה ראש ליהודי פולין)

3 "תקומתם של ישראל תלויה בשני המשיחים, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד... ולכן מאז ומקדם קמו סערות להפריד בין הדבקים..."

כי ההבדל שבין האבות ובין הבנים הוא ההבדל שבין שני המשיחים...".
הרב חרל"פ, מי מרום ו', מעייני הישועה, ח"א פרק כ"ד.

4 הנבואה האחרונה של מלאכי

הנבואה האחרונה של מלאכי באה להגיד מה שיקרה באחרית הימים, וכן לנחם לבם של ישראל ובל

*בפסקה זו, נותן הרב חרל"פ
'תרשים' של החיפוש הרוחני
בדורו.*

*- מהם ההקבלות נאם יש בין
הארועים ההיסטוריים ובין
הפסקה.*

-האם נבואתו התגשמה?

יתיאשו מן הגאולה, דהנה לפי המצבים שאנו רואים בזמן האחרון, הירידות החמריות וביותר הירידות הרוחניות שהולכים מדחי אל דחי, וללא אמונה גברו בארץ, ובשאת נפש עוברים על כל התורה כולה, רוחות חדשות מנשבות מיום ליום כאלו משכיחים של ד' בעולם, וכל זה גורם להחליש את האמונה לומר האלה הם בניס אהובים, והאם דור כזה הוא דורו של משיח, ועל ידי זה מתיאשים מן הגאולה.

ויש לדעת שדוקא בזה שאנו רואים שמתקופה לתקופה ומזמן לזמן מתרחשות רוחות שונות בסגנונים כאלה שלא ישוער מראש, זה

עצמו מסמן לנו כי לא רחוק היום שתתעורר רוח חדשה להיות צמאים לדבר ד', לזכך ולטהר את כל החושים וההרגשים שיהיו לד' לבדו, וזה גלה מלאכי בנבואתו "הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר ד' צבאות וישב מצרך ומטהר כסף וטהר את בני לוי וזקק אותם כזהב וככסף והיו לד' מגישי מנחה בצדקה" [מלאכי ג א-ג] אך לפני הגיע תור הזמן ההוא יקומו סערות שונות בעולם, וימאסו באלילי כסף וזהב וילחמו בעד רוחם ויאמרו שאין מום לתקומה אך ורק אם יאחזו ברוחם הזרה "יהיה כעם ככהן" [הושע ד ט] ויקומו דורות כאלה שלא שערום אבותינו ומתוך זה יבואו לזלזול בחיי האדם שאינו פעיל, ויאמרו כי העולם דורש רק דורות רעננים וצעירים, חיים חיי שחוק ושלווה, אבל גם שלוה זו לא תתן להם סיפוק נפשי, ואז יקום דור חדש אשר יאמר להרוס את כל העולם, והדור הזה יחיה ברוח עושים כזה לחשוב שהאושר העולמי דורש להחזיר את כל העולם כלו לתוהו ובהו, להכות את כל הארץ חרם, כי לא ימצאו חפץ באדם, שכן כך מחיבים הדברים. כל זמן שמקושם באמונת אומן בד' מקושרים בחיים אולם כאשר מתרופף הקשר העליון הזה, ממילא מתערערים ומתרופפים כל החיים, ולא יהיו עוד נאותים זולת בחיפוש דרכים איך למעט את הריבוי של בני אדם בעולם ולכלות את הכל, ולא עוד אלא שכל האידיאל היותר מקיף באחרית הימים יהיה לעשות אל כל הארץ חרם.

אולם באה ההבטחה ואמרה "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא- והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם פן אבוא ובכיתי את הארץ חרם" [סוף מלאכי] שהאבות ישובו לקב"ה על ידי הבנים "יאמר לבנים דרך אהבה ורצון לכו ודברו אל אבותיכן לאחוז בדרכי המקום" [רש"י], היינו שלפני הזמן ההוא ישובו אלו הבנים בעצמם ואורו של אליהו הנביא יהיה שלוח וחדור בתוכם מבפנים ומבחוץ, ואלו הבנים ילחמו עם האבות המהרסים והמחבלים וישובו אל ד' בימין ד' רוממה, וזהו "לב אבות על בנים" ואח"כ ישיב לב בנים על אבותם, היינו האבות הקדמונים.

הרב חרל"פ, מי מרום ו', מעייני הישועה, ח"ב פרק י'.

☞ מה מערכת היחסים בין הבנים ובין האבות על פי סוף הפסקה.

☞ מה היחס בין הדברים כאן ובין הדברים אשר נאמרו בפסקה הראשונה.